10. štev. Novo mesto 6. marca 1919. Letnik XXXV.

DOLENJSKE NOVICE

Dolenjske Novice izhajajo vsak četrtek; ako je ta dan praznik, dan poprej.

Cena jim je za celo leto 10 K, za pol leta 5 K. Naročnina za Nemčijo, Bosno in druge evropske države znaša 12·— K, za Ameriko 14·— K. List in oglasi se plačujejo naprej.

Vse dopise, naročnino in oznanila sprejema tiskarna J. Krajec nasl.

Kmetijske preosnove (reforme).

Ing. Albert Vedernjak. (6)

11. Poostriti bo zakon v varstvo poljščin. Predpisuje naj obdelovanje zemljišč z ozirom na sosednje kulture (naprava ograj in živih mej, zasajevanja senčnatega drevja, pogozdovanje sredi med njivami itd.) in omeji naj pravice lovstva do tujih zemljišč. Med te postave se naj vzame določilo glede obligatorične dolžnosti skrbeti za vidne mejnike. Koliko tožb bi s tem odpadlo! Lovski zakon je treba posebno z ozirom na varstvo poljščin poostriti. Pravice lovcev na tujih zemljiščih je omejiti; istotako tudi pravice do lastnega lova. Zakoni o zatiranju živalskih in rastlinskih škodljivcev so le na papirju; saj večina kmetov istih sploh ne pozna! Izvedba predpisov in kontrolo o istih naj imajo le uradniki zemljedelske uprave, ne pa orožniki in juristi. Naravno je, da pravnik, ki ne pozna življenja kmetov, ki ne pozna notranjega ustroja gospodarstva in ne razume kmetijskega dela, nima smisla za kmetijske razmere, se za izvedbo raznih za kmeta zelo važnih postav ne briga ali pa iste v napačnem, kmetu škodljivem smislu tolmači Drugače je pa pri poljedelskem strokovnjaku, ki ja živi in deluje le za kmetijstvo! Pod to točko bi omenil tudi obligatorično zavarovanje proti požaru, toči in drugim uimam, s čimur bi se naš kmet obvaroval mnogokrat pred financijelnimi škodami.

12. Na povzdigo poljedelstva uplivajo v veliki meri kmetijske razstave, katere bi morale biti v večjih mestih stalne. One vspodbujajo kmete k intenzivnejšemu obdelovanju zemljišč — posledica so lepši in večji pridelki, večja davčna moč. Razstave naj bodo v zvezi s predavanji! Stvar države je prirejati z državnimi sredstvi take razstave!

13. Važen faktor za zemljedelstvo posameznih okrajev in kronovin je zanesljiva zemljedelska statistika, in sicer iz narodno-gospodarskega stališča. Dosedanja statistika ni bila samo površna, ampak celo v mnogih ozirih neresnična. Skrb zadrug in okrožnih zemljedelskih uradov je, voditi natančno in resnično statistiko. Dobičkanosne cene so predpogoj za povzdigo izobrazbe kot take in posebno za povzdigo kmetijstva. Za to pa je treba natančne informacije o izvozu in uvozu poljedelskih pridelkov in iz njih napravljenih industrijskih izdelkov. Te informacije nam pa da le zanesljiva statistika!

14. Vsak okrožni urad naj obvaruje gospodarje pred raznimi škodami, ki bi jim nastale vsled neznanja ali pa napačnega tolmačenja zakonov in postav. Okrožni uradi naj bodo v tem oziru brezplačna posvetovalna mesta v raznih kmetijskih, strokovnih in pravnih zadevah!

Na kratko sem podal najvažnejše agrarne reforme. Da se pa z reformami kaj doseže, je važen činitelj: šola, stopinja omike. Povzdiga slednje pa zahteva mnogo časa. Le strokovno izobražen poljedelec ve, kako je možno z gospodarskim gnojenjem, obdelovanjem, odbiranjem semena, z melijoracijami in spretnim ustrojem gospodarstva doseči zares znatne uspehe! Na čelu zemljedelske uprave pa mora biti mož, ki s kmetom živi, ki obvlada poljedelsko stroko. Uprava sama pa mora biti nepristranska, prosta vseh političnih intrig! Najboljši možje prakse in teorije se naj združijo, da preidemo iz sedanjih neugodnih razmer v boljšo bodočnost!

Za realno gimnazijo v Novem mestu.

II.

Tako bi naši dijaki, če ustanovimo realno gimnazijo, prestopali lahko na zavode v drugih krajih kraljevine. Zlasti moramo to upoštevati mi Slovenci, ki bomo gotovo pošiljali svoje izobražence v ostale kraje kraljevine. Treba pa je upoštevati zlasti razmere Novega mesta. Mesto je nekaka naravna postojanka za srednjo šolo, ker vse tu sem teži. Z ustanovitvijo realne gimnazije bi bil dan nov pogoj za razvoj Novega mesta. Razvojna možnost je sedaj na mrtvi točki, ker še ni tistih pogojev, ki jih mora imeti mesto, ki se hoče razvijati: ni veleindustrijskih podjetij in tudi prometne razmere niso ugodne. Če se odpravijo nedostatki, bomo imeli gladko zvezo s Karlovcem in odtod naprej. Potrebna bi bila zlasti transverzalna železnica na Brežice, na drugo stran pa proti Kočevju, oziroma proti Reki. Če postane Novo mesto križišče železnic, potem so dani pogoji za širitev mesta. Če bi bila zveza z Brežicami, bi stariši iz tamošnjih delov Štajerske gotovo pošiljali otroke v Novo mesto. Tudi bo v Kočevju prenehala gimnazija in tudi od tam bodo prihajali učenci. Pri tolikem navalu pa bi bilo še manj dijaških stanovanj in zato bi bila potrebna ustanovitev dijaškega doma. Da bi tak dom tudi sam po sebi privlačeval dijake, za to imamo zglede v Ptuju in Celju.

Sliši se večkrat, da Novo mesto v lokalnem oziru nima prilike za razvoj, da primanjkuje pripravnega prostora. To ni res. Čez desetletja se bo lahko pozidal prostor na starem pokopališču. Tudi ob Ločenski cesti so parcele in Kapitelski hrib je zelo pripraven za cottage-del mesta. Že zdaj je nekaj vil tam. Če bi bilo vse to pozidano, bi dobilo Novo mesto čisto drugačno lice. Po mojem mnenju bi realna gimnazija nudila en pogoj več za razvoj mesta. — Nato se otvori debata.

Sodni svetnik dr. Dolenc obžaluje, da ni tukaj zastopnika kmečkega stanu, iz katerega je ravno največ dijakov; kmečki starši dajo svoje otroke često v šolo z namenom, da se posvete duhovskemu stanu. Nato omenja, da je sam na gimnaziji z vnemo študiral grščino, a vendar je ni več rabil, tako, da mu do danes ni ostalo niti toliko znanja iz grščine, da bi jo mogel še čitati. Torej se za svojo osebo prav vneto pridružuje predlogu, da se preustroji novomeška gimnazija v realno.

Vinarski nadzornik Skalický poseže v debato kot zastopnik praktičnega znanja. Reforma je zelo potrebna. Zakaj se naj mučijo naši otroci z grščino, s predmetom, ki ga v življenju ne bodo rabili. Koliko bolj potrebna je kemija, brez katere se dandanašnji ne more izhajati. Kar se tiče modernih jezikov, mislim, da se naj bi uvedla francoščina, da bodo imeli absolventi domačih šol priliko, se izpopolniti na francoskih šolah. Kdor bo rabil italijanščino, se je bo kmalu naučil. Kako naj se preustroji gimnazija? Mislim, da ne bi bilo prav, če bi se to zgodilo v prihodnjem šolskem letu samo v 3. razredu. Začne se naj — neobvezno — tudi v višjih razredih s poukom v opisni geometriji in francoščini, zato pa naj se reducira grščina. Predlagal bi tudi, da se uvede neobvezen pouk iz češčine iz sledečih razlogov: Pod prejšnjo vlado je slovenska mladina študirala v nemških mestih, kjer se je navzela tudi tujega duha in večkrat tudi mržnje do Čehov. Zdaj pa, ko podijo slov. dijake z nemških visokih šol, se naj obrne mladina na Češko, kakor so nekateri že prej storili. Tam imajo na razpolago vse šole. Tudi se bodo naučili pri Čehih pravega demokratizma in praktičnega življenja. Pa ne samo za visokošolske študije nudi Češka Slovencem ugodno priliko, ampak tudi za izobrazbo srednjega stanu. Slovenci imajo izobraženo inteligenco, na drugi strani pa kulturno niže stoječe ljudstvo. Manjka jim krepkega srednjega stanu. Tega je treba šele ustvariti. Za vzor služijo lahko Čehi, ki imajo za vse panoge gospodarskega življenja razvito šolstvo. Zlasti bi bilo povdarjati važnost vzgoje naših deklet, ki je pomanjkljiva. V gimnazijo ne morejo vse hoditi, treba bi bilomeščanskih in gospodinjskih šol; tudi v tem oziru se Slovenci lahko uče od Čehov, ki imajo nebroj gospodinjskih šol in tečajev. Zato pa bi bilo potrebno znanje češčine. Ni treba veliko, le nekaj podlage naj prinese dijak seboj, da lahko sledi predavanjem. To pa se naj bi jim nudilo doma v šoli. Zato bi predlagal, naj se uvede češčina kot neobvezen predmet.

Zatiranje trtnih bolezni v spomladnem času.

II.

Priporočljivo je tedaj, da se pred vsem vinogradniki, kojim trtna plesnoba redno leto za letom v vinogradih škoduje, poslužujejo že opisanega mazanja trt z žveplovo-apneno brozgo. Ako vsled otežkočenih prometnih razmer te brozge ne moremo

Zgodovina frančiškanskega samostana in cerkve v Novem mestu.

(10)

Sestavil P. Alfonz Furlan.

V normalki so učili:
P. Sigismund Jeraj, direktor in učitelj.
P. Matevž Pibernik, katehet.
P. Kozma Levičar, učitelj.
P. Klemen Polanc, učitelj.

L. 1842. so blagoslovili cerkvico „božji grob“ na Grmu, ki je bila od leta 1810. za druge reči porabljena.

Leta 1843. dne 18. februarja je umrl zadnji Bavarec p. Vincencij Pressl, profesor na gimnaziji, direktor in učitelj na normalki.

5. julija je izšla prva številka „kmetijskih in rokodelskih Novic“; urejeval jih je Janez Bleiweis.

L. 1844. dne 2. septembra je bil kapitelj v Ljubljani; za novomeškega gvardijana so izvolili p. Rudolfa Ovseneka.

Leta 1845. so pri mostu podrli 4 hiše; dve ste bile vdove Kastelc, tretja je bila Schmidl-nova, četrta pa Šparovceva. 9. maja so napravili na kapiteljnu bolnico za silo; kupili so hišo Gotfrida Buhlera poleg mežnarije za 1175 gld. po prizadevanju mestnega svetnika Tschofin, Tirolca. (Chron. IV. 6.)

Proti zimi je začel jako gniti krompir.

27. oktobra so dokončali posilno delavnico v Ljubljani za sto malopridnežev in je stala čez 66 tisoč gld.

L. 1846. v jeseni so odprli Alojzijevišče v Ljubljani. To leto ni bilo skoraj zime, sadje je dozorelo zgodaj kakor navadno; 3. septembra je bila že vinska trgatev; vino izvrstno.

Leta 1847. je bilo sveto leto, trajalo je pa samo od 11. aprila do 2. maja.

Kapitelj v Ljubljani dne 5. septembra, kjer so izvolili p. Angelja Gorenc gvardijanom v sedmič.

25. septembra je umrl p. Bonaventura Sajovic s Kranjske, profesor gimnazije, star 60 let, v redu je bil 39 let.

Dne 1. novembra je odšel domači polk (Hohenlohe-Langenburg) na Laško zaradi nemirov.

Leto 1848.

Dne 15. marca je izšla konstitucija cesarja Ferdinanda I. Ob enem je nastala nacijonalna garda iz meščanov, uradnikov in večjih dijakov; na suknjah so imeli belo-modro-rdeče našitke in kokarde na kapah. Ž njo se ni hotela združiti meščanska garda, ki je obstojala do leta 1918. Vsi so se imeli za proste, neodvisne, veselili in peli so, pa niso vedeli zakaj. Bili so gospodje; v nekaterih krajih divji, so požigali, morili in mnogo škode naredili sebi v sramoto. Dobri cesar se je cesarstvu odpovedal 2. decembra. Vlado je sprejel njegov nečak Franc Josip I., ko se je kroni odpovedal tudi njegov oče Franc Karol.

To leto je odpravilo tlako, desetino in podložnost kmetov. V Novem mestu je začel uradnik Pollak izdajati „Sloveniens Blatt“ pri Mariji Tandler; na koncu leta je list prenehal izhajati. To leto je izhajalo na Kranjskem sedem časopisov, trije nemški in štirje slovenski; dva cerkvena in pet političnih. Vsak narod je hotel imeti svoje gledališče, predstave so bile tu pa tam tudi slovenske.

Šole so končali v juniju; šolsko leto 1848/49 so začeli še-le s 1. novembrom.

Gimnazijskim učiteljem (profesorjem) so letno plačo povišali od 30 gld. na 50 gld., učiteljem na normalki so pa še vedno dajali vsakemu po 30 gld. na leto, katehetu pa 25 gld. na leto. (Chron. IV. st. 11.)

Dne 20. novembra je umrl tukajšnji prošt Andrej Albrecht po dolgem bolehanju; pogrebni govor je imel najmlajši kanonik, slovenski pisatelj, beneški Slovenec Karol Viriti; pokopali so ga na novem pokopališču.

Leto 1849.

Vojska na Laškem, ustaja na Ogrskem; Rusi pridejo pomagat Avstriji. Na gimnaziji so imeli prosto v sredo in soboto popoldne; namesto letnih „perioh“ so izdajali letne „Jahresberichte“ ali pa „Programe“; odpravili so javno deljenje daril. Papirnat denar bankovec 1 gld. vrednosti so smeli raztrgati na štiri dele „flike“; bankovce po 3-, 5-, 10 krajcarjev so odpravili.

16. julija je umrl kanonik Karol Viriti, ko je bilo v mestu birmovanje; knez in škof Alojzij Wolf mu je sam podelil papežev blagoslov. Kronist pravi: umrl je, ali še je med nami, namreč njegovo življenje svetnikov.

Dne 6. septembra so odprli železnico Celje-Ljubljana. To leto so odpravili okrožna glavarstva in ustanovili 10 okrajnih glavarjev; prvi okrajni glavar v Novem mestu je bil France Mordax. Cela Kranjska brez Koroške ima svojega cesarskega namestnika.

Leto 1850.

To leto je bil kapitelj v Ljubljani dne 26. avgusta; novomeškim gvardijanom so izvolili p. Fulgencija Arko.

To leto so vpeljali orožništvo. V maju je sporočil knezoškof, da se ob navadnih sobotah sme meso jesti.

dobiti, izdelajo si jo lahko sami. Žveplovo-apnena brozga se izdeluje na sledeči način:

Na deset litrov vode se vzame dva kilograma finega zmletega žvepla in en kilogram živega (neugašenega) a svežega, ne starega apna. Posoda, ki jo za to rabimo, mora biti železna (najbolje železen kotel) in še enkrat toliko velika, kot je tekočine, ker se tekočina med kuhanjem napne in preteka.

Najprvo se v kakih dveh litrih tople vode polagoma (po koščkih) ugasi živo apno tako, da se končno dobro razmeša na redek apnen belež. Med tem se žveplo, da ne dela kepic, zmeša najprvo z nekoliko vode na gosto kašo, in to se potem vmeša med apnen belež. Nato se dolije še ostalo vodo in se s kako palico zmeri globočina tekočine v kotlu. Na palici se napravi zareza, da se vidi, koliko tekočine posoda (kotel) vsebuje, ker je treba med kuhanjem izhlapelo vodo vedno zopet nadomestiti (doliti) z drugo vročo vodo, na isto višino. Zmes se kuha eno uro ob vednem mešanju, da se konečno spremeni v rjavo, včasih (vsled vpliva železa (nekoliko zelenkasto tekočino. Kadar se tekočina ohladi, se dodene dva- do trikratno množino vode, tekočina se precedi čez gosto, drateno sito in je nato takoj porabna za mazanje trt. Nerazkuhan ostanek ostane lahko v kotlu za prihodnjo kuho. Za en oral vinograda rabimo približno 100 l take, že stanjšane (zredcene) brozge.

Mesto žveplovo-apnene brozge namažemo trte lahko tudi z raztopino žveplovega kalija, ki je znan v trgovini pod imenom žveplova jetra. V desetih litrih tople vode (ne vrele) raztopimo trideset dek nadrobno stolčenih žveplovih jeter in s to brozgo trte namažemo. Mazati je najbolje dvakrat; enkrat takoj po režnji, drugič kakih 9 dni poprej, predno prične trta odganjati. Drugo mazanje je še bolj izdatno kot prvo; če torej ne moremo mazati dvakrat, namažemo trto šele samo enkrat in to tik predno odganja. Kadar so pa očesa trt že napeta, ne smemo trt več mazati, ker bi to očesom škodilo.

Zatiranje črnega paleža, ki nam dela na listu, mladikah (vršičkih) in jagodah črne, kozam podobne, vdrte madeže (pike, lise), obstoji v tem, da trto namažemo mesto z žveplovo-apneno brozgo, z močno raztopino zelene galice (zelenega ali železnega vitrijola) in žveplene kisline. V desetih litrih vode raztopimo tri kilograme zelene galice in polagoma (previdno) med vednim mešanjem prilijemo še desetinko litra (mal kozarec) žveplene kisline. Trte mažemo enako kot z žveplovo-apneno brozgo. Vinogradnikom torej priporočam:

1. Da takoj pri režnji star lubad trt kolikor mogoče dobro odrgnejo, rezje pa vse sežgejo.

2. Da osnažene trte po vsem lesu namažejo, če mogoče dvakrat, sicer pa vsaj enkrat, 8 dni prej, predno se prično očesa trt razvijati (napenjati).

V slučaju, da hočejo ohraniti trte samo proti črnemu paležu, jih je namazati z raztopino zelene galice in žveplene kisline; ako pa hočejo trte obvarovati pred plesnobo, jih je namazati z žveplovo-apneno brozgo ali pa z raztopino žveplovih jeter. Po leti je treba, seveda, te trte žveplati ali škropiti enako kot druge, ker je zimsko zatiranje bolezni le pripomoček poletnega. Zadnji dve brozgi učinkujete tudi proti pršičavosti (kodravosti) trt, ki je v nekaterih krajih, zlasti na Štajerskem, že precej razširjena.

Mazanje trt ima še to dobro lastnost, da zadržuje trte v razvoju. Zgodaj namazane trte odganjajo dosti kasneje kot nenamazane in so zaradi tega bolj varne pred spomladno pozebo. Že ta okolnost sama priporoča mazanje trt.

Vinarski nadzornik B. Skalicky.

Franjo Neubauer:

Pepelnična noč.

Misli moje trepetajo:
Zvon se v tiho noč glasi!
Ali željam nepokojnim
zadnji, večni mir želi?

Kaj mi kliče? Je li prišel
záme že poslednji dan?
Ali to srcé nemirno
mora že v pokója stan?

Te strastí, to hrepenenje,
plámen ta sladkó pekoč,
oglja dva: očesi žarni,
pogasí naj mrzla noč?

Zmagovalka ti koščena,
le še nekaj toplih dni!.....
Mirno, resno, neizprosno
v pepelnično noč zvoni!.....

Nemščina v slov. ljudski šoli.

Nemščina je po odloku višjega šol. sveta v ljudski šoli neobvezen predmet. Mnogim to kar ne gre v glavo. „Saj smo vendar sosedi Nemcev, s katerimi smo imeli in bodemo imeli toliko stikov v kulturnih in gospodarskih stvareh,“ si misli marsikdo, ki ga je blažena nemščina povzdignila v četovodjo ali pa mu nudila priliko, da si je kakorkoli služil svoj borni kruhek med „gosposkim“ ljudstvom. Polno je takih in sličnih predsodkov, ker naše dobro ljudstvo, vajeno suženjstva, premalo uvažuje neprecenljivo dobroto, najveselejše dejstvo, da smo Slovenci združeni z drugimi Jugoslovani v svobodno od Nemcev popolnoma neodvisno državo Jugoslavijo.

Kakor vsaka država gleda tudi Jugoslavija na to, da se njeni prebivalci po možnosti izobrazijo. Otroci naj se že v ljudski šoli naučijo vednosti, ki so vsakemu neobhodno potrebne za življenje. Dobro naj se naučijo brati v materinščini, pisanja naj se naučijo vsaj toliko, da bode vsakdo lahko razumel njihove misli, če jih pismeno izrazijo; kako važno je za življenje računstvo, ni treba dokazovati. Tudi skrivnosti prirode naj se že otroci navadijo opazovati. Važno, zelo važno je tudi zemljepisje; da otroci spoznajo zgodovino svojega lastnega naroda vsaj nekoliko, se pač tudi spodobi. Da bi si učenci v teh predmetih kolikor mogoče mnogo znanosti pridobili, odredil je višji šolski svet, da naj se porabi osem (oz. sedem) tedenskih nemških ur za gori omenjene predmete. Kdor vse te predmete dobro obvlada, naj se mu da prilika, da se še nadalje uči nemščine, ako hoče.

Več ko polovico staršev, ki se ne morejo sprijazniti z novimi razmerami, ki ne poznajo zmožnosti lastnih otrok, se je odločilo, da naj njihovi otroci še nadalje posvečajo vse svoje moči „edino zveličavni, blaženi nemščini“. Dasi pri tem brez dvoma najboljše želijo svojim otrokom, vendar jim s tem le škodujejo. Čisto nič ne pomislijo, da v prihodnje nas ne bodo vodila pota toliko v Gradec in na Dunaj, ampak v tisti smeri, katero nam kažeta Krka in Sava — proti Zagrebu in Belgradu. Tam doli pa ne govorijo švabskega, ampak srbohrvaščino. Te se bodemo morali torej oprijeti stari in mladi. Vsak pameten državljan si bode namreč najprej prizadeval, da se nauči jezikov, ki se govorijo v njegovi lastni državi, potem si bode še le poskušal, da si prilasti jezike sosednih držav. Ali pride kakemu Nemcu v celi Nem. Avstriji na misel, da bi se njegovi otroci slovenščine učili v ljudski šoli? Ali so morda Italijani vpeljali slovenščino ali hrvaščino v ljudsko šolo, ker so sosedi Jugoslavije in ne več Avstrije? Kaj še! Zakaj pa bi mi drugače ravnali, kakor Nemci ali Italijani? Ali smo morda manj vredni, kakor ti? Na celem svetu ne bode nihče več kaj tacega trdil. Pač morda Slovenec sam, ki se kar ne more otresti duha sužnosti.

„Pa vendar je koristno, če človek več jezikov zna.“ Seveda je koristno in nihče ne pravi, da je znanje nemškega jezika popolnoma nepotrebno. Toda ljudskošolski učenec naj se uči to, kar je najpotrebnejše, potem še-le manj važne stvari. Vsega se pa otrok desetih let ne more in ne more naučiti. S solzami v očeh prinese marsikak učenec potrdilo ali prošnjo svojih staršev, da naj se še nadalje uči nemščine, pa jo izroči svojemu učitelju s pripombo: „Jaz se ne morem vsega učiti.“ Kako mu učitelj rad veruje, ki pozna njegove zmožnosti ter njegovo obzorje, pa natihoma obsoja take neusmiljene starše.

Slovenski starši, če tedaj resnično želite, da bi se vaši otroci vsaj nekoliko izobrazili, če hočete, da se jim vsaka znanost ne zagreni že v zgodnji mladosti — nikar jih ne silite, da bi se učili trde nemščine. Najprvo naj se naučijo slovenske slovnice, potem bodo imeli temelj, da se bodo kedaj navadili pravilne nemščine. Če pa se sedaj naučijo kakor papagaji par nemških besed ali stavkov, to jim ne pomaga dosti.

V gimnaziji se prične popolnoma elementarno poučevanje nemščine — z nemško abecedo začnejo v I. gimn. razredu prihodnjo šolsko leto. Kdor pa ne gre v gimnazijo, pa še manj potrebuje nemščino. V vsaki, prav vsaki službi bode v Jugoslaviji izhajal brez znanja nemškega jezika. — Toda, kaj pa če koga pota dovedejo v Nem. Avstrijo? Potem dotični gotovo ve, kako in kje se bode naučil nemščine. Ljudska šola pa brez dvoma nima tega poklica, da bi državljane že v rani mladosti pripravljala na to, da se pozneje lahko izselijo v tujo državo.

Iz slovenskih ljudskih šol nemščino vun — vun! Več učiteljev.

Protestni shod novomeškega ženstva in ustanovni shod podružnice žensk. društva.

I.

V nedeljo 2. marca t. l. se je vršil v prostorih Narodnega doma v Novem mestu ob 3. uri popoldne protestni shod, katerega so se vdeležile štiri zastopnice ljubljanskega ženstva.

Gospa Jakobina dr. Žitkova, predsednica pripravljalnega odbora, je pozdravila došle žene in dekleta, katere so se v polnem številu vdeležile: Iskreno Vas pozdravljam: Prvič smo se zbrale, da tudi me žene in dekleta združene povzdignemo z ogorčenim glasom protest proti oholemu in nasilnemu Lahu, kateri nam je naše ljubo slovensko ozemlje zasedel. Prečitamo Vam pismo na hčerko Wilsona, katera naj našo resolucijo s podpisi izroči svojemu očetu in podpre s svojim uplivom naše opravičene zahteve. Prečita pismo na Wilsonovo hčerko:

„Gospodična Wilson! Tisoč in tisoč mladih src se zateka k Vam, da čujete našo bol in uslišite našo prošnjo. Jeseni lanskega leta je strl naš narod okove, v katerih je tičal stoletja. Nova zarja nam je zasijala na obzorju in zveselili smo se je; toda glej! Bliskoma so jo zatemnili imperijalistični oblaki naših sosedov Italijanov. Navzeli so si oblast nad našim malim narodom ter mu iztrgali iz telesa srce — Trst, Gorico, Reko, Istro in Dalmacijo ter

---

1. julija je bilo s slovesno sv. mašo v kapiteljski cerkvi slovesno otvorjeno deželno (okrožno) sodišče. Prvi predsednik je bil pl. Josip Scheuchenstuel, državni pravdnik dr. Andrej Lušin. Prvi je imel takrat nemški nagovor, drugi pa slovenski.

To leto so odpravili sodnike pri občinah „rihtarje“ in vpeljali župane. V Novem mestu je bil prvi župan Bernard Hochmayer, vojaški nadzdravnik v miru in posestnik dveh hiš; mestni svetniki so bili izvoljeni: Dr. Supanzhizh, advokat, Anton Rohrmann, Karol Fabiani, lekarnar.

Dne 22. avgusta je prišel v Novo mesto afriški misijonar dr. Knoblohar, učenec na novomeških šolah, v turški obleki z brado; tu je maševal v frančiškanski cerkvi. Obiskal je doma v Škocijanu svoje stariše in brate ter se zopet vrnil v Afriko k svojim zamorcem. (Chron. IV. str. 16.)

To leto se je zopet pojavila kolera po deželi in tudi v mestu; tu je umrlo na koleri okoli 100 oseb. Dne 30. septembra je ležalo mrtvih v mestu 4, na pokopališču pa 12. Mesto ni takrat imelo čez 1700 duš. Na tej bolezni je umrl tudi kanonik Josip Jenko; prošta še ni bilo, ostala sta še samo dva kanonika in vikarij. Bolnikom so delili svete zakramente umirajočih tudi iz samostana.

Na gimnaziji so vpeljali namesto dosedanjih razrednih strokovne profesorje.

Na novomeški gimnaziji so bili leta 1850. nastavljeni:

P. Engelbet Knific, profesor in začasni direktor.
P. Fulgencij Arko, profesor.
P. Erenfrid Pipan, katehet.
P. Akvin Romuta, profesor.
P. Burhard Schwinger, profesor.
P. Nikolaj Jenko, profesor.
P. Fratern Terlep, profesor.
P. Gabriel Reznik, profesor.
P. Krizostom Pečar, profesor.

Na c. kr. normalki so poučevali:
P. Žiga Jeraj, direktor in učitelj.
P. Matevž Pibernik, katehet.
P. Kozma Levičar, učitelj.
P. Klemen Polanc, učitelj.
Br. Robert Vončina, učitelj in organist.
(Protocollum Provin. pastoral.)

To leto je bilo pravo sveto leto.

Leto 1851.

To leto so vpeljali šolske nadzornike; za kranjske nemške šole je bil postavljen dr. France Močnik, profesor matematike v Olomucu.

11. januarja je zgorela v Kandiji hiša Medvedova.

20. januarja je zgorela Brunnerjeva hiša v mestu.

15. junija je treščilo v zvonik, strela je šla pri drugem oknu od kora v samostan, v spodnji sobi se je hotel hlapec Martin Petan obriti, ker je bilo okno zaprto, se je prej ko ne zadušil. Vse so poskusili, da bi ga oživili, pa zastonj; podelili so mu zakrament poslednjega olja. To se je zgodilo po 6. uri zvečer pred praznikom presv. Trojice.

V avgustu je bila v Avstrtji odpravljena nacijonalna garda.

To leto so poslali p. Serafina Prambergerja v Inomost na vseučilišče, da bo izprašan profesor na gimnaziji.

V novembru so bile take povodnji, da se takih stari ljudje ne spominjajo, pa ne samo na Kranjskem, temveč tudi na Tirolskem, Beneškem, Koroškem, Štajarskem, Hrvaškem in Primorskem.

S tem letom je prenehala konstitucija. (Chron. IV. str. 20.)

Leto 1852.

To leto so napravili nove strehe, naredili so nove stopnjice na spodnji vrt; napravili podržala, vrtne steze so na novo s peskom posuli, katerega je podaril Langer iz Poganicev.

Dne 9. maja so bili instalirani novi prošt Jernej Arko in dva kanonika.

Od 20. maja do 19. junija je trajalo nenavadno sveto leto.

Proti koncu avgusta so bile v Ljubljani prve duhovne vaje „ekserciije“ za duhovnike; imel jih je pater Sartori, karmelit iz Gradca.

Kardinal Sczitovsky, ogrski primas, je vizitiral našo redovno provincijo, katero mu je odstopil praški nadškof kardinal knez Schwarzenberg.

To leto se je prikazala nova bolezen na grozdju „oidium“ plesnoba, katero še dandanes z žveplom odstranjujemo; na Laškem so jo že prej imeli.

V jeseni sta se podala na dunajsko vseučilišče p. Bernard Vovk za matematiko in fiziko in p. Ladislav Hrovat za filologijo; p. Regalat Stamcer je šel pa v Inomost na vseučilišče.

Leto 1853.

To leto je bilo nemirno; nekaj mescev so celo v samostanu stanovali vojaški kapelani, častniki in njihovi postrežniki. Dne 18. februarja je hotel umoriti krojač Janez Libeni, Madjar, cesarja Fran Josipa na Dunaju. V zahvalo za rešitev so sezidali na istem kraju votivno cerkev. Dne 26. marca, na veliko soboto je počil novomeški veliki zvon. Začetek rusko-turške vojske.

dele Kranjske in Koroške. Me mladenke iz zaledja pomilujemo naše matere, naše rodne nam sestre iz Istre, Trsta etc.; objokujemo jih, ker čutimo njihovo trpljenje in sočutno nosimo z njimi težki jarem tujega gospodstva. Onim našim sestram, tam ob sinji Adriji, je zaprt kulturen hram — slovenska in hrvatska šola — prepovedana je govorica o zlati svobodi, vklenjene so jim roke, zato tudi ne morejo lastnoročno podpisati iskrene prošnje na Vas, blaga gospodična. Njihova bol je naša bol, njihove težnje so naše težnje. Naš poldrugmilijonski narod, katerega četrt milijona ječi v brezobzirnem italijanskem gospodstvu, je sredi velesil — mrtva točka. Klic naših mater, ki nosijo v sebi plod, ki pa bo gotovo kričal še kedaj po osveti, doslej ni našel odmeva. Zato se obračamo me mladenke iz zaledja v imenu vseh stotisoč naših sester-mladenk iz okupiranega ozemlja do Vas, blaga gospodična kot — ultimum refugium — blagovolite Vi posredovati za našo sveto in pravično stvar pri največjem apostoli miru in najpravičnejšem sodniku in zaščitniku malih in zatiranih — Vašem očetu-predsedniku Wodrow Wilsonu. V Vaše blagohotne roke polagamo naša mlada, trpeča, od zatiranja izbičana srca in našo usodo."

Nato predstavi ga. predsednica gdč. Cilko Krekovo, gospo prof. Marijo Wessnerjevo, gdč. Marijo Grošljevo in gdč. Maro Pfeiferjevo in da besedo gdč. Cilki Krekovi.

Podpore.

Od pristojne strani se glede podpor sledeče pojasnjuje: Pri davčnih uradih novomeškega političnega okraja (v Novem mestu, Žužemberku in Trebnjem) je bilo vloženih skupaj okroglo 1300 prošenj za nadaljno izplačevanje prispevkov za preživljanje, „amerikanskih podpor" in naklonitev. Od teh prošenj je, kakor se že zdaj vidi, približno 80 do 85% neopravičenih. Povdarjamo še enkrat: Podpora za preživljanje **ne** gre prosilcu: a) ki ima toliko dohodkov, da preživljanje ni v nevarnosti; b) ki ga je vpoklicani le podpiral, ne pa preživljal in sicer, ki ga ni preživljal z mezdnim zaslužkom, s kako plačo, ali z dohodki kakega, sedaj mirujočega obrta. Le v zelo redkih slučajih se sme torej nakazati podpora starišem po vpoklicanih sinovih, ker sinovi po navadi ne preživljajo svojih starišev, marveč jih k večjem le malo podpirajo. Svoječasno delo vpoklicanega na domačem zemljišču se tudi ne sme smatrati kot preživljanje svojcev.

Naklonitve (po padlih, vsled vojne umrlih ali pogrešanih) se **ne** smejo pripoznati: a) če ne bi bilo preživljanje svojcev brez naklonitve res ogroženo; b) če dotičnik ni svojcev vzdrževal ali trajno podpiral. Invalid sam **ne** dobi naklonitve, tako tudi ne njegovi svojci: a) če ni njegova delazmožnost vsaj za 20% zmanjšana, kar se mora dokazati z dokumenti ali z zdravniškim spričevalom; b) če ni preživljanje invalida (odnosno svojcev) brez naklonitve ogroženo.

Amerikanske podpore se **ne** smejo nakazati, če v Ameriki bivajoči vzdrževatelj ni **oče** ali **mož** prosilca ali prosilke, ter če brez podpore ne bi bila podpirancu resno ogrožena prehrana.

Dalje se prosilci opozarjajo, da so podpore določene na dan po 1 K in 1 K 60 v. oziroma naklonitve v zneskih kakor so določeni v zakonu z dne 28. marca 1918, drž. zak. št. 119, le maksimalni (najvišji) postavki, ki se pa morajo skrčiti na toliko, kolikor zadostuje opravičencem, da njih preživljanje ni ogroženo.

Ne povzročajte torej oblastvom preveč nepotrebnega dela s pritožbami, vi, ki po tozadevnih določilih sploh niste opravičeni za prejemanje podpor in vi, ki vam poleg vaših drugih dohodkov za silo zadostuje nakazana podpora.

Morda vas bo zanimalo, koliko je bilo vloženih prošenj v preživljanskih zadevah naprimer samo pri okrajnem glavarstvu v Novem mestu in sicer le v letu 1916? Okroglo 14 tisoč. Ali se potem še čudite, če tako dolgo niste prejeli rešitve? Koliko pa se je izplačalo podpor naprimer samo v letu 1918 in le pri davčnem uradu v Novem mestu? Nič manj nego okroglo dva in pol milijona kron. — Časi so pa minuli, ko je, sedaj razpadla Avstrija, tiskala toliko bankovcev, kolikor je potrebovala, da je pomirila nestrpne svojce vpoklicanih, ne glede na njih dejansko potrebo. Ta brezvestna lahkomiselnost in potrata se sedaj bridko maščuje ter je sokriva, da smo prišli na rob popolnega državnega bankerota. — Nam, dedičem po rajni Avstriji, državljanom mlade Jugoslavije, treba bo največje štedljivosti — tudi pri podporah. Čim več se je ter se še bo izplačalo podpor, tem več morate pričakovati davkov itd. Zatorej, bodite v svojih zahtevah zmerni in skromni, sicer oškodujete svoje sodržavljane!

Domače in tuje novice.

Osebna vest. Namesto odstopivšega gvardjana v tukajšnem frančiškanskem samostanu p. Atanaza Ausser je provincijal v Ljubljani določil za začasnega predstojnika p. Alfonza Furlana.

Vodnikova akademija v gimnaziji. V spomin stoletnice smrti Valentina Vodnika prirede gimnazijski učenci in učenke šolsko akademijo v četrtek, dne 13. marca, ob 4. uri popoldne. Na sporedu te slavnosti bodo razne pevske, glasbene in orkestralne ter deklamatorične točke ter govor prof. Dav. Majcena. Orkestralne in pevske točke bo proizvajal dijaški zbor pod vodstvom pevovodje g. Ign. Hladnika. Gimnazijske učenke bodo nastopile v ženskem zboru ter v solo-petju. Uprizorila se bo tudi Prešernova „Nova pisarija" kot dramatski prizor. Pri glasbenih točkah bodo iz posebne prijaznosti sodelovali tudi nekateri gospodje iz tukajšnjih meščanskih krogov. — Prireditev je javna. Ker se nakloni čisti dobiček dijaškemu podpornemu društvu v svrho nabave društvenega odra, se sl. občinstvo prosi, da v obilnem številu poseti to šolsko slavnost. Naši mladini se da s tem pobuda, da se iznebi strahu pred javnim nastopom; obenem naj bi nudila taka slavnost primeren stik z domom in šolo. Zato je želeti, da se zlasti starši gimnazijskih gojencev rade volje odzovejo temu vabilu. Tudi se prosijo meščani in okoličani, duhovščina in učiteljstvo, da počaste slavnost s svojo navzočnostjo. — Natančnejši spored slavnosti se še posebe objavi. Prodajo vstopnic je prevzela blage volje knjigarna Urb. Horvata na Glavnem trgu. Dobivale se bodo od pondeljka, dne 10. t. m.

Zborovanje Slomškove zveze se je vršilo dne 27. februarja v stari gimnaziji. Predavanje je imel nadzornik Janko Grad o sedanji nalogi učiteljstva. Spodbujal je navzoče k vztrajnemu delu. Mladina prav sedaj je potrebna spretnega vodstva. Učitelj je zmožen in zato dolžan porabiti ves svoj vpliv v korist otrok, ki so up naroda. Nato je govoril nadučitelj Koželj o reformi ljudskih šol. Podal je celo vrsto prav primernih nasvetov. H koncu se je zvolil namesto odstopivšega starinskega odbora nov odbor. Temu se je poverila naloga, naj vztrajnejše dela kot prej, sicer je še zadnji hip izgubljen. Sklenilo se je o sklepu, da bo prihodnje zborovanje dne 19. marca.

Mestna hranilnica v Novem mestu. V mesecu februarju 1919 je 304 strank vložilo 428.270 kron 43 v; 220 strank vzdignilo 200.508 kron 78 v; torej več vložilo 227.761 K 65 v; eni stranki se je izplačalo hipotečnih posojil 500 K; stanje vlog 9,032.324 K 87 v; denarni promet 1,438.501 K 64 v; vseh strank bilo je 703.

Poročil se je v Novem mestu, dne 27. februarja 1919 g. Anton Čuček, stražmojster, z gdč. učiteljico Karolino Kuchler. Obilo sreče!

Umrl je dne 4. sušca zjutraj v bolnici Usmiljenih bratov v Kandiji po grozovitem trpljenju Gustav Murn mlajši iz Novega mesta, star 14 let, ter bil pokopan na šmihelskem pokopališču. Počivaj v miru! Cenjeni rodbini naše sožalje!

Divji lovec. Telovadno društvo Sokol v Novem mestu priredi v Narodnem domu v soboto, dne 8. sušča 1919 in ponovi v nedeljo, dne 9. sušča 1919 obakrat točno ob 8. uri zvečer narodno igro s petjem v štirih dejanjih „Divji lovec". Spisal Fr. S. Finžgar. Cene sedežem: I. vrste 5 kron, II. vrste 4 K, III. vrste 3 K; stojiščem 1 K. Predprodaja vstopnic od petka 7. sušca 1919 dalje v knjigarni g. Urb. Horvata. Ker je čisti dobiček namenjen sokolskemu domu novomeškemu, se preplačila hvaležno sprejemajo. — Odbor.

Naznanilo brzojavnega urada. Vsled odloka ministerstva za pošto in brzojav se uvedejo od 1. marca 1919 glede oddaje privatnih brzojavk sledeče izpremembe: 1. Ob delavnikih od 9. ure zvečer do 7. ure zjutraj ter ob nedeljah in praznikih ves dan se smejo oddajati samo nujne privatne brzojavke. Ta odredba velja za privatne brzojavke v tuzemstvu in inozemstvu, ne nanaša pa se na časopisne brzojavke; glede časopisnih brzojavk veljajo torej dosedanji predpisi. 2. Za privatne brzojavke, oddane ob delavnikih od 4. ure popoldne do 9. ure zvečer, se mora doplačati k navadni taksi še dodatna pristojbina od 1 K za brzojavko. — Poštno ravnateljstvo.

Glas iz občinstva. V Toplicah, v Črnomlju in drugod po večjih in manjših krajih Dolenjske hvalevredno tekmujejo razna poučna gospodarska in politična predavanja, samo v dolenjski metropoli se ne more izpeljati že dolgo začrtan in obljubljen program naših dobrih gg. govornikov. Morda pa bomo v postnem času kaj več deležni za razvoj in napredek našega ljudstva velekoristnih poučnih predavanj. Upamo, da ne vpijemo zopet zaman glasu puščavnika. Prosimo!

Razglas. Naznanja se, da s 1. marcem 1919 zopet začne v smislu vinskega zakona in tozadevnih naredb delovati kletarski nadzornik Franc Gombač v Ljubljani. Njegov delokrog obsega celo Slovenijo. — Ljubljana, dne 27. februarja 1919. Poverjenik za kmetijstvo: prelat Kalan s. r.

Zapiranje trgovin. Gremij trgovcev v Ljubljani priporoča svojim članom, da zapirajo svoje trgovine od 1. marca dalje tako-le: manufakturne ob 5. uri, trgovine z živili ob 7. uri in vse druge trgovine ob 6. uri zvečer. Ob nedeljah in praznikih ostanejo vse trgovine zaprte celi dan. Odpirajo se trgovine ob pol 8. uri zjutraj. — Ista odredba naj velja tudi za Novo mesto in vsa druga mesta, trge in vasi cele Kranjske.

Pošiljanje pisem v Ameriko. Gosp. Albin Kunc v Baslu, Švica, Centralbahnstrasse 21. nas prosi objaviti: V pokritje poštnine za vsako pismo, določeno v Ameriko, treba odslej poslati mesto tri krone znesek pet kron in sicer ne več naravnost v Švico, ampak po poštni nakaznici na ljubljansko kreditno banko na račun g. Albin Kunca v Baslu. Pismo samo naj se pošlje navadnim potom na gornji naslov ter mu priloži poštno potrdilo v poslanem znesku petih kron.

Dopisi.

Iz Novega Lurda. Ob obletnici prvega Marijinega prikazovanja v Lurdu, dne 11. februarja, se je tudi v šentjernejski župniji obhajal častni spomin na primeren način in sicer prvikrat, kar se tu obhaja služba božja. Mnogoštevilni Marijini častilci so se zbrali pri lurški kapelici in kljub hudemu mrazu vztrajno nadaljevali svoje goreče molitve in mile prošnje k beli pirenejski Devici, kristijanov pomočnici. Vrstili sta se dve maši zaporedoma in lepo ubrano petje Marijinih pesmi je poveličevalo slovesnost in razšli smo se s tiho željo, da se ob sklepu miru zopet v kar največjem številu tu snidemo, da pozdravimo in počastimo kraljico naše mlade Jugoslavije in izprosimo njenega varstva, kakor se glasi napis tu nad njenim altarjem: „Čuvaj našo domovino!" — Da, mogočna Devica, vzemi v varstvo našo ogroženo domovino in reši jo zunanjih in notranjih sovražnikov. Naš mukotrpni narod poln zaupanja kliče k Tebi: Ozri se na nas in ne daj nas v roke našim sovražnikom! Dolenjska mladina, zlasti Vi mladeniči, ki ste v nevarnosti, da pri vojakih podivjate, kakor kažejo mnogoštevilni žalostni slučaji, zlasti Vam je potrebna pomoč brezmadežne Device v teh, za našo domovino osodepolnih časih, ko se pred našimi očmi preraja in gospodarsko dviga mila nam Dolenjska. Iz Vaših ust naj se namestu surovega govorjenja in kletvine stoterokrat glasi: Ave, ave, ave Marija, ki grešnikov si tolažnica, ki si kristjanov pomočnica!

Iz Toplic. Tukajšnje bralno in pevsko društvo je priredilo v nedeljo 9. svečana javno predavanje: o pridobljeni svobodi. Predaval je predsednik društva, pojasnil navzočim velik pomen pridobljene svobode, ter kako si moramo svobodo predstavljati in česa se nam je ogibati, da si pridobljene svobode ne pokvarimo. V razumevanje važnosti svobode nas je povedel predavatelj v našo žalostno preteklost ter naslikal neizmerna gorja, ki jih je moral prenašati ubogi slov. narod do današnjega dne. Nato pa je pojasnil, kaj nam je prinesla svobodna Jugoslavija, kakšne pravice in dolžnosti imamo kot svobodni državljani. Pravo svobodo more uživati le dovolj izobražen človek, zato bodi dolžnost vsakega — izobraziti se. Le izobražen človek more brzdati svoje strasti ter ve in zna ceniti svobodo. Omenil je dalje težave, s katerimi se mora boriti mlada država, ter končal z besedami: Preteklost, sužnja preteklost, je bila naših dedov, trpljenja polna je naša sedanjost, Jugoslavija, ti pa ustvari naši mladini, našemu upu — lepo in srečno bodočnost!

Iz Črnomlja. Naše „Katol. slov. izobraževalno društvo" je vsklilo k novemu, skoro bi rekel, še bujnejšemu življenju kakor pred vojsko. Fantje so se vrnili polni ognja in navdušenja iz vojne, z malimi izjemami so vstopili vsi zopet v društvo. Kakor da hočejo zamujeno popraviti, delajo, zahajajo vsak večer v društvo, prihajajo z novimi mislimi na dan, delajo načrte, kako bi povzdignili društvo. Za njimi in malo ne zaostajajo dekleta. Res, veselje je gledati, kako stremi mladina v društvu navzgor in naprej. — Na prvem občnem zboru po vojni so govorili: gg. Podlesnik o izobraževalnih društvih, zlasti o „Orlu", dr. Justin o krivicah, dr. Malnerič SSSS (ti štirje S pomenijo: Sam sebi silo stori). Z vsklikom in navdušenjem je bil izvoljen za društvenega predsednika g. dr. Martin Malnerič. V odbor so bili izvoljeni: gdč. učiteljica Primožič, Mici Škof in Rezika Škof; gg. Martin Plut, Jože Malnerič, Jože Skubic ml., France Schweiger, Štefan Weiss in stud. iur. Matija Malešič. Odhajajočemu gosp. župniku podzemeljskemu, ki je vodil društvo skozi devet let ne samo duševno, ampak ga tudi gmotno vzdrževal, je priredilo društvo lep poslovilen večer z govorom predsednika, petjem in igro „Dva gluha" in ga izvolilo za častnega člana.

Pod novim predsednikom si je društvo začrtalo najobsežnejši program: Vsak pondeljek predava predsednik o gospodarskih stvareh, vsak torek gdč. Primožič o gospodinjstvu, vsako sredo pevske vaje, četrtek je orlovski, v petek razlaga predsednik zgodovino Črnomlja, v soboto vodi stud.

iur. Malešič dramatski odsek, ob nedeljah predavanja v večjem obsegu tudi za nečlane. — V nedeljo, dne 23. februarja dr. Malnerič „o pachiavelliju“. Za pustno nedeljo smo pripravili veseloigro „Županova Micika“. Po vsakovečernem predavanju so imeli neumorni igralci skušnje. Pa naj kdo reče, da smo med zadnjimi izobraževalnimi društvi, dasi smo tako daleč stran od Ljubljane! Mi smo veseli svojega izobraževalnega društva, tega širšega domačega ognjišča, okoli katerega se zbiramo vsak večer, in smo ponosni nanj. Kaj pa druga izobraževalna društva po Beli Krajini? Kje ste? Saj ste vendar bila ustanovljena? Ej, če se ne prebudite sami, pridemo Črnomaljci in vas vzbudimo. Ker to je tudi v našem programu. Stud. iur. M. Malešič.

Cegelnica.

I.

Pojdi iz Novega mesta po državni cesti v Bršlin! Postoj v sredi vasi pri kapelici, ter se ozri na levo! Takoj te pozdravlja prostorna struga gospodarskega javnega pota. Mera globokosti ti kaže blizo tri metre, a širokosti na vrhu pri odprtini približno 10 metrov; njena blatna in razruvana tla pa že od daleč glasno kričé popotniku z gosposkimi čevlji: „Ne dotikaj se me!“

Modri vaščani ugladili so zato peštezo na levi strani pota, da ti je mogoče priti na višek potnega roba. Tu stoječ lahko občuduješ drugo strugo v smeri proti Kačjiridi, ki pa ni struga pota, pač pa struga usehlega studenca, ki je pred več stoletji izviral na tako zvanih bršlinskih tratah in pošiljal po ravno tej strugi svojo vodo v bršlinski potok.

Nalivi in pretvorba zemlje pa so v teku časa vrelec zadušili, a neukrotena voda izbrala si je nemoteno novo strugo pod zemljo in pride sedaj, kot studenec na dan, iz razpokline velike pečine pri mostu.

O, kako modro skrbi ljubi Bog za nas nehvaležne zemljane! Kaj, ko bi pridni Bršlinčani vso suho strugo lepo zaravnali? Bi li ne bila vsa vaška okolica veliko lepša, vaščani pa bogatejši na rodni zemlji?

Mudi se v Cegelnico.

Potna struga se skoraj nevidno vzdiguje, a je še vedno nad eden meter globoka, a široka le toliko, kolikor so jo začrtala vozna kolesa, tla pa so kotanjasta, v času deževja pa silno lužasta in blatna.

Kaj, ko bi se srečala dva težko obložena vozova v ozki strugi? Kako bi se ognila eden drugemu? Težki položaj! Kako rešiti tako zagonetko, nam lahko reši kdo izmed blagih Bršlinčanov ali navihanih Cejgunčanov v Dol. Novicah. Gotovo pa je, da bi se voznik z boljšim vozičkom za ljudi, ako bi ga nesreča zanesla na to pot, tihoma pridušil: nikoli več po tej poti v Cegelnico.

Srečno sva prišla pri cejgunski kapelici v sredino vasi „Cegelnica“ po domače „Cejgunca“.

Pot te vodi dalje skozi vaški kamenolom ob robu mestnega mladega borovega gozdiča. V času, ko še ni bilo železniškega tira ob Krki skozi vas, so bile tu, mesto borovcev, lepe mestne njive; pred sto leti pa, mesto njiv, na istem mestu opekarne (cegelnice) za napravo opeke (cegla). Od tedaj je tudi vas dobila sedanje ime „Cegelnica“. Staro ime pa je bilo „Latovice“ ali kakor so še pred Kristusovim rojstvom govorili „Latodum“.

To le mimogrede. Zgodbo o vasi pozneje.

Pot te vodi dalje skozi novomeški gozd „Brezovec“ v ravni smeri in pride v zaloškem gozdu na višek, ter se nato spusti po globoki strugi med vaškimi njivami v vas „Češčevas“ in „Zalog“. — Vsa pot v celoti je sedaj najgrša po novomeškem gozdu „Brezovec“, a najbolj uglobljena po čeških njivah.

V gozdu je videti več vstričnih strug, priprosti dokaz, da, ko je bila prva struga vsled vožnje in nalivov uničena, je prav „fletno“ voz in živinica sama si napravila novo strugo, nato tretjo itd., a da bi človeška roka kdaj kaj vplivala z umetnimi zdravili, to je z gramozom na pot, je po človeško soditi, izključeno.

Pred kakimi 40 leti so Novomeščani zaradi slabega pota prožili stavbeni les in drva rajši v reko Krko in ga splavili nato v mesto. Kako bodo spravljali sedaj les in drva v mesto, ko je proženje v Krko vsled železniškega tira nemogoče, je sicer njihova skrb, a čuditi se je vendar, zakaj se napredni Novomeščani in slavni Magistrat bolj ne briga za zgledna pota v svojem krasnem gozdu. Gozd z lepimi poti postal bi najlepši dolenjski park (šetališče) za Novomeščane, priprostemu kmetu pa bi bil v spodbudo k napredku.

Druga javna pot v Cejgunci sami je ulica. Začne se na bregu reke Krke in te vodi med hišami čez železniški tir ter križa prvo pot. Vzdiguje se po sredi vasi vedno višje in višje, nakar te proti konci vasi med njivami kot poljska pot pripelje na okrajno cesto prečensko. Spodnji in srednji del ulic je skrajno kamenit. Ne privoščim ti naglega dira v kočiji; kajti količkaj močne vzmeti te vržejo v teku raz kočijo na čeri kamenitega tlaka, in ako ostaneš še živ, pač ne boš nikdar pozabil, kdaj si se zadnjič vozil po cejgunskih ulicah. Zgornji del ulic s povprečno nad eden meter globoko in štiri metre široko strugo pa ti kaže nasprotno svoj umazani ilovnati jezni obraz tako, kakor bi hotel požreti tebe in voz z vprežno živino vred. Po obeh dosedaj opisanih, skrajno zanemarjenih potih je zato vaški blagovni promet skoraj izključen. In kako si znajo pomagati navihani Cejgunčani? Nasipali so si prav ozko njivsko pot iz sredine vasi do ceste z gramozom, po katerih imajo le sami pravico voziti. tako, da je Cegelnica postala takorekoč mala trdnjava. Le po tej kolovozni poti se vrši ves blagovni promet z ostalim svetom. Tu se vrše tudi veseli ženitovanjski in žalni sprevodi.

Vas kinča: lepa jutranja lega, lična kapelica, lepa, umetno gojena ograja ob vrtu hiše Pavček in precejšne število sadnega drevja zlasti v sredi vasi. Kazi pa: grda ulica in javna pot z neumestnimi rantami ob potu, hrast-velikan v sredi vasi kot simbol nemškega imena Cegelnica, divje rasteče grmovje ob bregu zgornjega dela ulic.

Doneski k vremenoslovju Bele Krajine.

(5) J. Šašelj.

VI. Kakšno vreme smo imeli v Beli Krajini, zlasti v adleški župniji, v zadnjih 10 letih v posameznih mesecih.

Kakoršen je bil mesec junij, tak je bil tudi julij, prav moker in neugoden; vsaj je deževalo v tem mesecu 16 dni, po noči, ali po dnevu, in včasih prav hudo, vzlasti pa prvih 13 dni, ko samo 1. in 10. ni deževalo, drugači pa vsaki dan. Po noči in po jutrih pa je bilo navadno prav hladno. Tudi po drugih deželah, posebno v skoraj vsi srednji Evropi, je bilo ta mesec izredno neugodno in večinoma hladno in mokro vreme. Časopisi so pisali skoraj vsaki dan o velikih povodnih, silnih viharjih, nalivih, toči in celó o snegu. Bil je res prav nenavaden mesec, in to ob času, ko imamo navadno najhujšo vročino; v tem letu pa smo imeli v juliju prav malo vročine. Zato pa je tudi vsa rast zaostala, posebno pa še grozdje, kjer ga je bilo kaj ostalo, je bilo še drobno. Mudače in drobnice (cibore), ki so o sv. Magdaleni navadno že zrele — Magdalena drobničarka, pravi pregovor — so bile še koncem meseca vse zelene. Nasprotno pa je bil krompir, kodar so sadili domače seme prejšnjega leta, ki je bil tudi slab, in kateri ga niso škropili, že ves suh in je gnil. Na grozdju pa se je pokazala močno tudi plesnoba (oidium).

V avgustu je bila prva tretjina zopet prav mokra, vsaj je v 11 dneh 6 dni deževalo, potem pa smo imeli zlasti v drugi polovici meseca hudo vročino in proti koncu tudi nekoliko suše.

Tudi mesec september je bil jako moker, posebno v prvi polovici, ko smo imeli v 15 dneh 11 deževnih dni. Bil je pa tudi večinoma hladen in neprijazen. V vsem mesecu je deževalo več ali manje celih 15 dni. Ljudje niso mogli sušiti in spravljati otave, prosene slame idr. Tudi trgatev koncem meseca je bila prav slaba in žalostna, kakor že več let ne, in to ne samo v Beli Krajini in po vsem Kranjskem, ampak skoraj po vsi Avstriji in Nemčiji, ker je izredna moča, ki je trajala vse leto, pospešila različne bolezni na trti in grozdju, da so skoraj uničile vinski pridelek, da nekateri vinogradniki sploh niso imeli kaj trgati,

Prva in zadnja tretjina meseca oktobra je bila zopet precej mokra, a druga tretjina pa prav suha, lepa in brez dežja. Imeli smo v tem času večinoma prav lepe in solnčne dni. Ves mesec pa smo imeli 10 deževnih dni.

Tudi november je bil prav moker, posebno v prvih dveh tretjinah. V 19 dneh je deževalo 12 dni, potem pa je do konca meseca 3 dni snežilo. Vendar pa je sneg do konca meseca skoraj ves skopnel.

Tudi december je bil močno moker, ker smo imeli v njem 12 deževnih dni. Kadar pa ni deževalo, je bilo ali oblačno, ali megleno, sploh prav neuljudno vreme, vendar pa po večini prav gorko, vsaj smo imeli do 21. po 8 C, večkrat pa tudi po 12 do 14 C topline. V noči od 27. do 28. pa je zapal malo sneg.

Razvedrilo.

Ukor. Učitelj: „Janko, ti si pa res grozna lenoba; povedal bom tvojemu očetu.“ — Učenec: „Ne bo nič koristilo, saj on tudi nič ne dela.“

Dober uspeh. Lekarnar: „No, kako je izpadlo zdravljenje z mojim balzamom za lase?“ — Bolnik: „Zdravljenje ni izpadlo, ampak moji lasje!“

Pri zobozdravniku. „Ali znate, gospod zdravnik, dobro izdreti zob?“ — „Gotovo! Vun mora zob, če izgubite zraven tudi pol čelusti!“

V vojaški šoli. Poročnik: „Kateri je prvi pogoj, da se pokoplje vojaka z vojaškimi častmi?“ — Rekrut: „Najprvo mora biti mrtev!“

Izvrstna zobozdravnika. Prvi zobozdravnik: „Jaz izdiram zobe svojim bolnikom s takšno lahkoto in prijetnostjo, da mi bolniki navadno zaspijo pri operaciji!“ — Drugi zobozdravnik: „To ni nič! Moji bolniki se pa dajo pri izdiranju zob najraje še slikati, ker imajo takrat najbolj prijazen obraz!“

Proč z alkoholom. Jaz imam vendar tako izvrstno novo in staro vino ter raznovrstna vina v buteljkah in pravo domače žganje — kaj mi je treba še preklicanega alkohola!“

Potrdilo. „Toraj vi ne verujete po vojni več v Boga?“ — „Bog mi je priča, da nič več!“

Koristolovec. „Letos moram s svojo hčerko v morsko kopelj!“ — „Kaj je bolna?“ — „Bolna ni, ampak 22 let je že stara!“

Ravno narobe. „Kako pa uspeva protialkoholično društvo v tem kraju?“ — „Tako, da so postali vsi udje prijatelji alkohola!“

Dobra odpomoč. A.: „Zakaj ste pa dali napraviti v svoji novi hiši vse tako ozko: vrata, stopnice, okna itd.?“ — B.: „Zato, da mi ne bi mogla kaka stranka vtihotapiti glasovirja.“

V obupnosti. Nevesta: „Zopet je pošel predpust in še me nisi poročil. Povej mi vendar enkrat resnico, kdaj se bova poročila!?“ — Profesor: „Kedar boš govorila in pisala brez slovničnih napak!“

Naznanilo.

S prihodnjo številko ustavimo list, kdor ga ni plačal za l. 1918.

Dobil sem pošiljko železolitih kotlov
za vzidati - po 50 in 65 litrov, s pokrovom in ročami. Zaloga je majhna, požurite se z naročilom.
E. Guštin, poljedelski stroji - Metlika.

Odvetnik
Dr. Ivan Vasič
naznanja, da je otvoril odvetniško pisarno v Novem mestu na Glavnem trgu št. 86.

Proda se v Šmarjeti na Dolenjskem
400 do 500 kil slame - in ravno toliko lepe vrtne mrve.
Najraje bi se zamenjalo za živež. Naslov pove upravuištvo Dolenjskih Novic.

STANOVANJE obstoječe iz dveh ali tudi samo ene sobe s kuhinjo v Novem mestu ali Kandiji, išče za takoj ali pozneje državni uradnik. Ponudbe se prosi na upravo lista pod naslovom „Stanovanje“.

Kupi se ali zamenja za drva: seno, slama, ajdovca, prosenica. Marof Srebrniče.

Proda ali zamenja se popolnoma nova
častniška suknja
iz dobrega predvojnega blaga. - Naslov pove prodajalna J. Krajec nasl.

Pletilni stroj
se radi selitve po ceni proda. Naslov pri Dolenjskih Novicah.

Oglarji
večje število, proti dobri plači in hrani - opekarski delavci za navadno opekarno - in kuharica starejša, samostojna gospodinja, pod najugodnejšimi pogoji, se sprejmejo na posestvu ☛ KRUPA, p. Gradac, Belokrajina.

Učenca ki ima veselje do sedlarske obrti, sprejme Franc Janževič v Št. Jerneju.

HIŠA z vrtom naprodaj.
Hiša je dvonadstropna na Glavnem trgu v Novem mestu. Natančneje se izve ravnotam, hišna št. 47.

Bratje Schön, Dunaj I.
Fischerstiege št. 8.
Glavno zastopstvo za Jugoslavijo Josip Kleindienst - Novo mesto.
Gorenji priporočajo bogato zalogo: trakov, čipk, vezenin, gumbov, ovratnikov za dame, vse vrste šivank ter galanterijsko in norimberško blago, specielno gablonško blago kot: rožne vence, ovratne koralde in krasne brože. ☛ Ceniki na razpolago.

Mlin v Soteski
se odda s 1. aprilom na štiri leta v najem. Tozadevna licitacija bo dne 30. marca ob 3. uri popoldne na licu mesta. Odda se po previdnosti gozdarskega urada, ki sprejema tudi pismene najemne ponudbe. - Pogoji ležé ondi na vpogled.
Kneza Auersperga gozdarski urad v Soteski, pošta Straža (Dolenjsko).

Izdajatelj in založnik J. Krajec nasl. Odgovorni urednik Urban Horvat. Tisk J. Krajec nasl.